

Posudek oponenta rigorózní práce

- Jméno rigorózantky: **Mgr. Zuzana Vikarská, MJur., MPhil., Ph.D.**
- Téma a rozsah práce: **Politická role soudů a soudců v evropském a srovnávacím kontextu**
207 stran textu (515.905 znaků odpovídající 287 normostranám) + 52 stran seznamů literatury, judikatury a zkratk, příloh a abstraktu
- Datum odevzdání práce: 30. března 2018 (práce byla odevzdána jako disertační práce, která byla obhájena dne 25. června 2018)

V disertační práci, přeložené autorkou k obhajobě jako práci rigorózní, je často zmiňován americký právník a politolog *Martin Shapiro*. Ten se v mnoha svých dílech zabýval nejen tématem soudů a soudnictví, nýbrž i vztahem práva a politiky obecně. Konstatuje přitom, že v současné době jsou v dílech věnovaných interakci práva a politiky zkoumána zejména různá témata týkající se tvorby a aplikace práva (současně však poukazuje na nerovnoměrný zájem o studium jednotlivých složek státní moci, kdy dominuje výzkum soudů a soudců).¹ Tento trend lze pozorovat i v současné české právní vědě.

Za těchto okolností je úkol zpracovat kvalifikační práci v podobě monografické studie na téma politické role soudů a soudců poměrně obtížný, protože v rámci tohoto tématu vychází ročně celá řada děl, která na sebe reagují a která je třeba v nové práci reflektovat. Příspěvek dr. Zuzany Vikarské do debat nad aktuálními otázkami vztahu práva a politiky v rámci soudní moci považuji za velmi přínosný. Autorka přispěla do diskusí, které se odehrávají nejen v zahraničí, nýbrž, jak bylo řečeno výše, v posledních několika letech stále intenzivněji i v České republice. Za hlavní vklad autorčiny disertační práce, nyní předložené jako práce rigorózní, považuji propojení několika témat vztahujících se k problematice politického rozhodování soudců a rovněž kontextuální přístup k dané problematice, neboť téma je správně zkoumáno nejen jako právně teoretický problém, nýbrž i jako problém politické vědy, ústavní teorie, evropského a mezinárodního práva a má i širší společenskovední aspekty (například psychologické – z hlediska zkoumání motivace, přístupu a vnitřního přesvědčení soudců).

¹ SHAPIRO, Martin: Law and Politics. The Problem of Boundaries. In: WHITTINGTON, Keith (ed.): The Oxford Handbook of Law and Politics. Oxford: Oxford University Press, 2012, str. 774.

Výčet pozitiv práce lze rozšířit o to, že rigorózní autorka zpracovala velké množství zejména zahraniční literatury k tématu (což bylo potřebné vzhledem k šíři tématu), ale kromě toho se v práci projevují i její vlastní pracovní zkušenosti a znalosti získané na prestižních zahraničních univerzitách, na nichž studovala. Proto považuji práci za velmi zajímavou pro tuzemského čtenáře, který se chce zorientovat v množství dílčích témat vztahu práva a politiky při výkonu soudnictví, o nichž se v současné době diskutuje. Z výše uvedeného však v žádném případě neplyne, že by práce byla pouhým kompilátem literatury, rigorózní autorka zaujímá k celé řadě témat jednoznačné postoje, stačí zmínit leitmotiv celé práce, kterým je teze, že soudy nemohou nebýt politické (k tomuto názoru se vyjádřím podrobněji níže) – což je sám o sobě velmi jasný a originální postoj.

Pokud jde o **téma a strukturu práce**, v první řadě se domnívám, že zvolené téma práce „Politická role soudů a soudců v evropském a srovnávacím kontextu“ zcela přesně nekorresponduje s jejím obsahem, neboť ten je značně užší. V kvalifikační práci autorka nepojednává obecně o politické roli soudů a soudců, nýbrž speciálně o soudcích Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU (které označuje jako evropské vrcholné soudy – str. 65 – přičemž této terminologie se v posudku přidržím) a připodobňuje je k soudům ústavním. Toto zúžení tématu by bylo lepší zohlednit i v názvu práce. Tato formální připomínka je však na druhé straně vyvážena tím, že zúžení předmětu práce vnímám jako pozitivní, neboť původní téma považuji za velmi široké, jehož komplexnější zpracování během doktorského studia považuji za poměrně obtížné. V důsledku zúžení tématu působí celá práce tematicky sevřeně, jednotlivé kapitoly na sebe navazují, i když se každá věnuje trochu jinému tématu.

Práce samotná je rozdělena do dvou částí, z nichž první je věnována povaze zkoumaných soudů a vymezení politiky, zatímco v druhé se autorka zabývá různými dimenzemi politiky při činnosti evropských vrcholných soudů. V úvodní kapitole druhé části se autorka zabývá typologií různých postojů soudců z hlediska jejich metodologického přístupu k právu a jeho interpretaci (včetně například otázek chování soudů a limitů tohoto chování, které plynou z práva). Druhá kapitola zvláštní části je věnována politice při výběru soudců zkoumaných soudů, třetí pak rozhodování o politických otázkách, následující dvě kapitoly se zabývají spíše institucionálními otázkami – v horizontální rovině vztahu normotvůrce a soudce (kapitola 4.) a ve vertikální rovině vztahu vrcholných evropských soudů a členských států EU (resp. smluvních stran Evropské úmluvy – kapitola 5.). Kladem práce je i existence úvodní metodologické části

kapitoly (str. 6 – 8), která z hlediska nároků na rigorózní práci postačuje v relativně stručné podobě identifikace základních metod zkoumání.

Při hodnocení **formální stránky práce** je potřeba nejprve znovu zdůraznit, že autorka v loňském roce práci úspěšně obhájila jako práci disertační na katedře teorie práva a právních učení Právnické fakulty UK. Rozsah práce je proto nadstandardní a odpovídá tomu, že jde o práci disertační, stejně jako již zmiňované velké množství citované odborné literatury a judikatury, včetně zahraniční. Tato literatura je relevantní, ačkoliv výtku lze vznést k tomu, že v některých případech autorka necituje originální díla, pouze sekundární literaturu (v obdobných případech může docházet k určitým posunům ve vnímání názorů autora citovaných pouze skrze jiného autora – na jeden z těchto případů upozornil oponent disertační práce v poměrně extenzivní podobě, takže se k němu není třeba na tomto místě vracet).

Autorka v úvodu vysvětluje svou snahu maximálně reflektovat názory citovaných autorů, eventuálně obsah judikátů, a z toho důvodu téměř ve všech případech připojuje k vlastním českým překladům originální anglické citace. S ohledem na kvalitu překladů rigorózní jsem toho názoru, že při případné další publikaci není v drtivé většině potřeba originální citace uvádět.

Po formální stránce lze pochválit precizní zpracování práce bez gramatických chyb a poznámkový aparát. Text práce rovněž obsahuje přehledné tabulky a shrnutí jednotlivých kapitol, které čtenáři pomáhají v orientaci.

Z **obsahového hlediska** se lze znovu vrátit k ústřední tezi o politické povaze činnosti soudů a soudců, která je zkoumaná v různých dimenzích (v různých kontextech je připomínána na str. 1, 3, 63, 64, 66, 154, 182, 205, 206 a 207). Tato teze je poměrně podrobně ilustrována na celé řadě příkladů (zejména v kapitolách II. části práce). Ze své role oponenta je mým úkolem rovněž zdůraznit určité alternativní pohledy anebo návrhy na doplnění argumentace autorky:

1. K tvrzení, že soudy musejí být politické, protože nemohou nebýt politické, autorka orientuje značnou část argumentace napříč celou prací, což pozitivně působí z hlediska konzistence. Již z úvodní kapitoly se jeví jako klíčové posoudit, co vlastně znamená adjektivum „politický“ z hlediska činnosti soudů. Zde autorka nabízí několik

různých koncepcí (včetně té vlastní – podrobně část I., kapitola 3. na str. 54 – 55 práce). V této souvislosti bych navrhoval určité argumentační zpřesnění: Jde mi zejména o rozlišování deskriptivních, preskriptivních a hodnotících závěrů týkajících se politické činnosti soudů. Jinými slovy, z věty: „Soudy nemohou nebýt politické“, podle mého názoru automaticky neplyne věta: „Soudy mají být politické.“ anebo věta „Je správné, že jsou soudy politické.“ Jsem si vědom, že autorka se v práci věnovala cíleně pouze deskriptivní rovině, kterou se snaží dokázat. Nastíněné dimenze politiky v činnosti soudců však ukazují, že existují kontexty politické činnosti soudů, které nevyvolávají kontroverze (například soudy rozhodují o otázkách, které se dotýkají politiky). V jiných kontextech mi ale politické působení přijde minimálně problematické. Půjde o případy, kdy soudy autonomně vykládají právo v rozporu s vůlí zákonodárce, která je vyjádřena především v textu zákona. Této otázky se autorka mírně dotýká v souvislosti s tématem soudcovského aktivismu (kapitola 3., str. 130 a násl. práce). Autorka však současně tvrdí, že soudcovský aktivismus není tématem její disertační práce. Jak jsem konstatoval výše, považuji za dobré, že autorka téma své práce zúžila; jsem však toho názoru, že určité souvislosti mezi soudcovským aktivismem a některými aspekty politiky v činnosti soudů existují a bylo jim možné věnovat větší pozornost.

2. V kapitole 2. jsou poměrně podrobně popsány procesy výběru soudců ESLP a SD EU. Pozitivně oceňuji v české literatuře dosud nepublikovanou analýzu neúspěšné kandidatury doc. Radoslava Procházky na soudce SD EU (s výjimkou článku autorky v časopisu *Jurisprudence* č. 6/2018). V případě další publikace k tomuto tématu dávám na zvážení rozšíření kapitoly o problematiku výběru kandidátů na vnitrostátní úrovni – v České republice v případě kandidátů na soudce ESLP jde o proces upravený usnesením vlády ze dne 26. srpna 2009 č. 1063, o Pravidlech pro výběr kandidátů na funkci soudce Evropského soudu pro lidská práva, v platném znění. Podle mého názoru je třeba reflektovat skutečnost, že v tomto procesu lze výběrem tří kvalitních kandidátů již na národní úrovni eliminovat riziko výběru málo kvalifikovaného kandidáta Parlamentním shromážděním.

Ze spíše drobnějších připomínek lze uvést:

3. Na str. 55 je poprvé použit termín „mega-politický“ (politické a mega-politické téma). Domnívám se, že by měl být již na tomto místě vysvětlen, nikoliv až na straně 140 v souvislosti s dílem Rana Hirschla.

4. V kapitole 1.1.1. na str. 76 považuji za nepřesné tvrzení, že normativisté se o právo zajímali v rovině identifikace jeho obsahu. Daleko důležitější podle mého názoru byla pro zastánce tohoto směru formální stránka práva² – viz i Kelsenův výrok o tom, že „právo může mít libovolný obsah.“³
5. Na str. 79 je Antonin Scalia prezentován jako zástupce textualismu. Zde bych zdůraznil alternativní pohled. V komentovaném Scaliově díle – v knize *A Matter of Interpretation* – je jeho filosofie označována jako originalismus, který se od textualismu liší.⁴
6. V kapitole 2. jsou rovněž činěny příliš obecné závěry (např. na str. 125 – 126: Poradní výbor je ze strany Parlamentního shromáždění naopak často opomíjen a marginalizován.), které podle mne neplynou z textu práce ani nejsou opřené o citace autorů provádějících příslušný výzkum.
7. Zároveň bych navrhoval ve 2. kapitole zdůraznit, že přes určité nedostatky jsou procesy výběru soudců ESLP a SD EU daleko nejtransparentnější ve srovnání s procesy výběru soudců u jiných mezinárodních soudů.⁵
8. Na str. 163 nesouhlasím s tvrzením, podle něhož poměrování podle Alexyho teorie je upraveno pravidly morálky ve chvíli, kdy není upraveno v právních normách.⁶
9. Některé příklady ve 4. a 5. kapitole (například relokační rozhodnutí v EU na str. 177 - 182) by podle mého názoru zasloužily podrobnější zdůvodnění stran toho, jaké argumenty tyto příklady dokazují ve vztahu ke konkrétní zkoumané dimenzi politické činnosti soudů.

² Viz též BÁRÁNY, Eduard: Obsah a forma v určení platnosti práva. *Právní obzor*, roč. 91, č. 5, 2008, str. 363 – 375.

³ KELSEN, Hans: *Pure Theory of Law*, Berkeley: University of California Press, 1967, str. 198.

⁴ GUTMANN, Amy: Preface. In: GUTMANN, Amy (ed.): *A Matter of Interpretation. Federal Courts and the Law*. Princeton: Princeton University Press, 1997, str. vii.

⁵ Viz i autorkou citovanou knihu: TERRIS, Daniel, ROMANO, Cesare, SWIGART, Leigh: *The International Judge. An Introduction to the men and women who decide the world's cases*. Oxford: Oxford University Press, 2007. (kapitoly 1 a 2), anebo kapitolu: TERRIS, Daniel, ROMANO, Cesare, SWIGART, Leigh: *Who Are International Judges?* (kapitola 28). In: ROMANO, Cesare, ALTER, Karen, SHANY, Yuval (eds.): *The Oxford Handbook of International Adjudication*. Oxford: Oxford University Press, 2014, str. 619-637.

⁶ Doporučuji v této souvislosti základní text: ALEXY, Robert: *On Balancing and Subsumption. A Structural Comparison*. *Ratio Juris*, č. 4, 2003, str. 433 – 449.

Během obhajoby by se rigorózanťka mohla věnovat následujícím otázkám:

1. Na str. 151, ale i na jiných místech v práci, je obhajována teze, že politické rozhodnutí je takové, při jehož řešení soudce nenalezne jasnou odpověď v textu předpisu (nebo mezinárodní smlouvy). Tato teze podle mého zcela popírá existenci nepsaných pramenů práva. Jak se lze vypořádat s protiargumentem, často například uváděným Ústavním soudem ČR, že prameny práva představují i nepsané právní principy anebo ústavní zvyklosti? Jedná se při jejich aplikaci podle rigorózanťky o argumenty politikou nebo právem?
2. V návaznosti na 1. připomínku uvedenou výše (týkající se deskriptivního závěru o politické povaze soudů ve vztahu k různým dimenzím politiky): Mohla by rigorózanťka argumentovat, ve kterých dimenzích je „politický“ aspekt činnosti soudů možné vnímat pozitivně, kdy neutrálně a kdy naopak negativně?

Předloženou kvalifikační práci Mgr. Zuzany Vikarské, MJur., MPhil., Ph.D. považuji za kvalitní, rozhodně v řadě aspektů přesahující požadavky kladené na tento typ kvalifikačních prací. Rigorózanťka ve své práci prokázala schopnost samostatné činnosti v oblasti výzkumu a další tvůrčí duševní činnosti. Proto jednoznačně **doporučuji rigorózní práci k obhajobě.**

V Praze dne 28. ledna 2019

Pavel Ondřejek